

УДК 339.72

Соболев Б.В.*

СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ ПОРЯДОК ТА НАЦІОНАЛЬНА КРЕДИТНА СТРАТЕГІЯ

Анотація. Розгортання сучасної економічної та фінансової кризи стали закономірним наслідком розвитку діалектичної єдності та боротьби між Вестфальською системою суверенної державної форми організації суспільного господарства та грошово-кредитної системи, яка стала головним рушієм глобалізації продуктивних сил та виробничих відносин. Вибір правильної форми організації національної кредитної стратегії є шляхом виживання та знаходження свого місця у сучасній глобальній фінансовій системі.

Ключові слова: національна кредитна стратегія, світовий фінансовий порядок, єдність та боротьба протилежностей, світогосподарські відносини, глобалізація.

Annotation. The actual unfolding of the economic and social crisis has been naturally invoked by a dialectic unity and collision between Westfallen system of sovereign state organization of public economic life and monetary system, which has become the major driving force of social productive factors and relations' globalization. A timely and correct choice of the national credit strategy will help to survive and take its place into a modern global financial system.

Key words: national credit strategy, world financial order, unity and collision of contraries, world economic relations, globalization.

Аннотация. Развитие современного экономического и финансового кризиса стало закономерным следствием диалектики единства и борьбы противоположностей между Вестфальской системой суверенно-государственной формой организации общественного воспроизводства и денежно-кредитной системой, которая стала главным фактором глобализации производительных сил и производственных отношений. Выбор правильной формы организации национальной кредитной стратегии является путем выживания и нахождения своего места в современной глобальной финансовой системе.

Ключевые слова: национальная кредитная стратегия, мировой финансовый порядок, единство и борьба противоположностей, мирохозяйственные отношения, глобализация.

Постановка проблеми. Відновлення незалежності України прийшлося на історичний період загострення діалектичної боротьби між суверенно-державною формою організації суспільного життя, господарства та глобалізованою суттю грошово-кредитних відносин. Вживання та успішний розвиток нашої держави у новому світі залежатиме від правиль-

* кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України

ного розуміння головного протиріччя сучасного цивілізаційного розвитку та відповідно обраної національної кредитної стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади для вірного розуміння діалектики стосунків держави та грошей автор вважає за потрібне, взяти у видатного економіста 20-го століття, нашого земляка Людвіга фон Мізеса, лауреата Нобелівської премії 1973 р. Фрідріха фон Хаєка [1, р. 20-33]. Сучасні автори, які розвинули та додали до об'єктивного розуміння розвитку цієї непростой пари цивілізаційних інститутів, є Саймон Джонсон, Мартин Фелдстайн, Едер Тернер, Джозеф Стигліц, Жан-Клод Тріше, Джордж Сорос, деякі з послідовників австрійської школи у нас в Україні також, на думку автора, наближаються до вірного розуміння обраного предмету.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нерішучість нашої академічної думки та безпринципність більшості з економістів, які не лише не визнали повного провалу їхніх пануючих поглядів з огляду на провал у прогнозування та діагностиці кризи 2007-2009 років, але й продовжують нав'язувати світові свої невірні ідеї, залишають предмет нашого розгляду недослідженим. Йдеться про те, що автори та послідовники Вашингтонського консенсусу й досі спираються на ідеї, за якими кризи з середини 80-х років минулого сторіччя стали перманентними та все більш руйнівними. Послідовники монетаризму очолюють не лише академічні кафедри, але й центральні банки провідних країн світу. Зокрема зараз мова йде про вірогідну заміну керівника Федеральної Резервної Системи Бена Бернанке на колишнього радника Президента США, одного з сучасних ідеологів монетаризму Лоуренса Саммерса, який довгий час був одним з керівників МВФ, які впливали на хід реформ в Україні.

Існуючі теоретичні роботи, які справедливо критикують сучасний ступор у розвитку економічної науки, разом з тим обмежуються аналізом наслідків, а не причин існуючих суспільних проблем. Зокрема переважна більшість економістів зосереджується на аналізові суспільного боргу, його динаміці та наслідках зростання. До цього додається цілком слухна пропозиція, зокрема від колишнього керівника Британського Управління з Регулювання ринку Фінансових Послуг лорда Едера Тернера, долучити аналіз заборгованості недержавного сектору, яка створює не менші загрози для макроекономічної стабільності (2.)

Разом з тим в науці бракує більш глибокого аналізу механізмів виникнення та катастрофічного зростання суспільного боргу, причин появи державної монополії на емісію грошей та безперервного покриття поточних дефіцитів за рахунок прийдешніх поколінь, або ж громадян інших країн світу.

Формулювання цілей статті. В статті теоретично обґрунтовані та проаналізовані взаємостосунки національно-державної форми організації суспільства людей та грошово-кредитних відносин, а також визначений їх вплив на глобальну систему світогосподарських відносин.

Автор визначає інструмент формування державних пріоритетів, забезпечення їх відповідними ресурсами у вигляді національної кредитної стратегії, як форми пошуку місця України у новому світовому фінансовому устрої та подальшому розвитку в умовах суттєвого скорочення народонаселення.

Виклад статті.

Виявлення істинних причин та рушійних сил сучасного етапу розвитку світових господарських стосунків неможливо без аналізу діалектики єдності й боротьби між формою організації суспільства людей та товарно-грошовими стосунками. На початку 3-го тися-

чоліття людство зорганізувалося у майже 200 суверенних в тій чи іншій мірі державних утворень. За деякими нечисленними винятками майже усі 200 формувань мають приблизно однакові інститути, систему права та управління. Суть цих атрибутів полягає насамперед в механізмах примусу та силового відновлення встановленого конституціями правопорядку в разі його порушення.

Аналогічно влаштована державна машина в частині застосування щодо господарського життя власних громадян (підданих). Особливе місце в даній системі зайняли гроші, система їх обігу та субординації між державою й громадянами. Не маючи жодної самостійної споживчої властивості, крім, як служити засобом товарного обігу, гроші поступово перетворилися чи не в головний інструмент державного примусу та силового встановлення правопорядку. Особливо цей процес став очевидним з часів пізнього середньовіччя, коли суверени привласнили собі, а потім зробили винятково державним правом емісії грошей та організації їх обігу. З того часу саме це право створило передумови для загострення до крайнощів протиріччя між формою організації суспільного життя та розвитком виробничих сил. Дані передумови автор вбачає у можливості споживання суспільного продукту понад величину, реально створених даною громадою людей товарів та послуг за певний період часу.

Еволюція стосунків грошово-кредитних систем та держав чітко відслідковується протягом панування у 18-19 століттях імперій, серед яких особливе місце посіли Британська корона та міжнародні гроші – золото. Існування балансу між суспільним виробництвом та емітованими коштами (золотом) створювало найсприятливіші умови розвитку цивілізацій. Розпад імперій та заміна золота на національні друковані гроші колишніх метрополій у 20-му столітті створив передумови подальшої глобалізації та появи нових загроз.

Цей процес протягом після Другої Світової війни загострився внаслідок фактичної денационалізації грошей, які все ще формально залишалися національними за походженням. Бреттон-Вудська монетарна система створила сприятливі умови для післявоєнного відродження і прослужила майже 40 років до початку нової фази протиріч [3, с. 156-161]. Економічні проблеми країн-емітентів світових грошей стали визначальними чинниками динаміки світового господарства, суттєвого впливу на макропоказники майже усіх держав світу.

Сучасна світова монетарна система може бути названа пост-Бреттон-Вудською, а характеризується, як перехідна від моноцентристської до полі центристської з тимчасовим відновленням ролі монетарних металів. Залежність майже усіх країн світу від ситуації в економіці США є наслідком історичного протиріччя між державною формою та монетарним чинником розвитку господарства, фактором дестабілізації і для США, і для світу.

Заява Федеральної Резервної Системи США наприкінці літа 2013 року про скорі припинення емісійної Програми так званого «кількісного пом'якшення», тут же призвело до девальвації індійської рупії, бразильського реалу, російського рубля тощо. Намагання окремих країн так званої групи БРІК позбутися загрозливої залежності від наявності національних активів, деномінованих у доларах США, не призводять до відчутних наслідків.

В умовах відходу світу від Бреттон-Вудської системи наприкінці 20-го століття відбулося відновлення державної незалежності України, перехід її господарства від централізовано-планової до товарно-грошової форми, миттєве входження у світову господарську систему і потрапляння у залежність від долару.

Аналіз 22-річного існування суверенної економіки України дозволяє виділити етап до введення та після введення національної грошової одиниці у 1996 році, який став межею між переважно державно-соціалістичним та товарно-ринковим устроєм націо-

нального господарства. У межах цих двох етапів можливо виділити декілька періодів, протягом яких Україні вдавалося розпочинати здійснення суспільно-господарських реформ.

Майже усі ці періоди співпадають з програмами реформ, підтримуваними позиками міжнародних фінансових установ, насамперед МВФ та Світового банку, – 1994-1998р.р., 1998-2001р.р., 2001-2008р.р., 2009-2013р.р. Поштовхи, спричинені черговими програмами співпраці з МВФ спричинили проведення приватизації, уніфікації обмінного курсу, лібералізації цін, введення антимонопольного законодавства, бюджетно-податкової лібералізації, вступу до СОТ та відповідно митно-тарифної лібералізації.

Разом з тим старі проблеми, успадковані від імперії, протягом 22 років залишаються невирішеними. Великі структурні диспропорції насамперед між виробництвом та споживанням суспільного продукту поглиблюються внаслідок депопуляції та відносного застою головного показника ефективності виробництва – продуктивності праці. Намагання держави покривати виникаючі внаслідок цього дефіцити у публічних фінансах не приносять результатів. Так, станом на 2013 рік загальний дефіцит консолідованого бюджету, державних монополій та Пенсійного фонду перевищує 12% ВВП, хоча влада тішиться з формально незначного показника співвідношення державного боргу до ВВП у 38%. Нерідко звучать посилення та порівняння з іншими країнами.

Українська ситуація не є винятковою. США вже тричі постали перед національною кризою, спровокованою необхідністю законодавчого збільшення «стелі» державного боргу. Більшість країн ОЕСР живуть в борг. Японія, маючи 240% ВВП боргів, очолює «анти-рейтинг» азійських країн.

Механізм виникнення катастрофічної загрози суспільної заборгованості спровокований тими історичними причинами, на яких ми зупинилися вище. Це насамперед узурповане право держави випускати та визначати вартість грошової одиниці. Якщо звести усі дискусії навколо цього до даного факту, то маємо констатувати порушення даною узурпацією дії закону вартості. Саме спотворення дії цього закону дозволяє ФРС випускати у місяць понад 80 млрд. дол., маючи менше 2% інфляцію і тримати ставку рефінансування до 1%.

Аналогічне спотворення відбувається в Україні, де при наявності дефляції ставка рефінансування НБУ складає 7-9%, при дефіциті поточного рахунку платіжного балансу у 11% ВВП обмінний курс гривні лишається незмінним ціною знов таки падіння золотовалютного резерву до мінімуму фінансування імпорту на 3 місяці. Порушення дії об'єктивних економічних законів та категорій не фіксується ані практиками, ані теоретиками. Однак саме вони відновлять свою дію, долаючи штучно утворені перешкоди. Питання в ціні, яку суспільство має сплатити за це відновлення.

Автор вбачає за необхідне опрацювання системи заходів, інституційних та правових змін, перерозподілу ресурсів, насамперед людських, яку можливо умовно визначити, як національну кредитну стратегію (НКС). Вона має базуватися на об'єктивному усвідомленні дії економічних законів, відновленні дії закону вартості, відповідної перебудові національних фінансів з фіксацією змін у Конституції, законодавчій забороні дефіциту публічних фінансів та створення резервів, які б гарантували поступове погашення існуючих боргів. НКС найважливішою складовою повинна мати докорінну зміну стосунків з міжнародними кредиторами, використання наявних кредитів, перехід від статусу реципієнта до статусу донора МФО.

Пошук альтернативних шляхів розвитку світової господарської та фінансової системи пов'язаний з аналізом стану внутрішніх фінансів та використання державами узурпова-

ного права на емісію й визначення вартості своїх грошей. Факти свідчать, що сучасний рівень розвитку продуктивних сил та грошово-кредитних відносин, гальмується державною формою організації господарювання. Пошук альтернатив йде у напрямку делегування державних функцій наднаціональним утворенням. Проте гальмування даного процесу ускладнює вихід на новий етап цивілізаційного розвитку.

Висновки.

Світові фінанси перебувають у загрозливій залежності від ситуації всередині провідних країн, чії валюти використовуються як світові гроші. Перехід на поліцентричну систему триватиме довгий час і не гарантуватиме вирішення усіх існуючих проблем. Відновлення вживання золота у якості монетарного засобу можливе в разі переходу його переважної більшості до міжнародних фінансових інститутів, незалежних від ситуації всередині 2-3 країн світу. МВФ та Група Світового банку потребує докорінної реорганізації з наданням їм наднаціональних повноважень. Цей процес можливо розпочати в рамках перемовин ЄС-США про Transatlantic Trade and Investment Partnership.

Україна відновила незалежність у ситуації кризи державності, як форми організації суспільного виробництва т споживання. Держава, узурпувавши право на емісію та обіг грошової одиниці, у 3-му тисячолітті доводить свою неефективність та обмеженість, вступаючи у постійний конфлікт з грошово-кредитними стосунками, що пришвидшують процес глобалізації.

Формування регіональних та глобальних міждержавних систем є свідченням процесу розв'язання конфлікту між суверенними державними утвореннями та глобалізованими товарно-грошовими відносинами. Вибір вектору інтеграції є доленосним для України, яка має служити каталізатором подальшого процесу міждержавної інтеграції. Інструментом для цього має служити національна кредитна стратегія.

Список використаних джерел

1. Hayek F. Denationalization of Money. London: Institute of Economic Affairs, 1976, p.p.20-35.
2. Turner A. The Failure of Free Market Finance. Project Syndicate, September, 4, 2013.
3. Лал Д. Возвращение «невидимой руки». Актуальность классического либерализма в XXI веке. Москва: Новое издательство, 2009, с. 154-160.